

Anna Kostecka-Sadowa*

 <https://orcid.org/0000-0002-2287-904X>

UWAGI O SŁOWOTWÓRSTWIE PRZYMIOTNIKA W POLSZCZYŹNIE POŁUDNIOWOKRESOWEJ (NA PRZYKŁADZIE OBWODU LWOWSKIEGO)

NOTES ON THE WORD-BUILDING OF ADJECTIVES OF THE POLISH SOUTH BORDERLAND (BASED ON THE EXAMPLE OF THE LVIV REGION)

In this article the author presents issues regarding East Slavonic adjectives in the Polish south borderland. The most productive and typical suffixes in the speech of the surveyed inhabitants are presented. The material basis of the analysis are words of native and foreign origin, typical of the language of the Polish borderland.

Keywords: adjectives, Polish south borderland, East Slavonic languages, productive suffixes

Słowa kluczowe: przymiotniki, polszczyzna południowokresowa, języki wschodniosłowiańskie, produktywne sufiksy

W niniejszym artykule skupiam się na ukazaniu zjawisk związanych ze słowotwórstwem przymiotników w polszczyźnie południowokresowej. Jako kontekst badawczy przyjąłem słowotwórstwo języka ogólnopolskiego oraz słowotwórstwo gwar na terenie Polski, zwłaszcza tych ulokowanych w pasie pogranicza wschodniego, jak również słowotwórstwo gwar ukraińskich, w mniejszym stopniu języka rosyjskiego i ukraińskiego. Podstawę materiałową analizy stanowią wyrazy rodzime i obcego pochodzenia, typowe dla polszczyzny kresowej.

Język polski funkcjonujący poza granicami Polski znajduje się w centrum naukowych zainteresowań wielu badaczy polszczyzny z różnych dziedzin, na

---

* Polska Akademia Nauk w Krakowie, Instytut Języka Polskiego, Pracownia Etymologii i Geolingwistyki, al. Mickiewicza 31, 31-120 Kraków; e-mail: annasadowa@op.pl.

przykład językoznawstwa, socjolingwistyki czy kontaktów językowych. Temu zagadnieniu poświęcona jest bogata literatura, obejmująca nie tylko język polski na dawnych Kresach Północno- czy Południowo-Wschodnich, ale i w różnych krajach świata.

Sytuacja polszczyzny poza granicami Rzeczypospolitej Polskiej, a w tym wypadku w obwodzie lwowskim, jest odmienna od sytuacji w Polsce. Inne są tu cechy systemu językowego i stopień przestrzegania normy językowej, inny jest też zasięg jej użycia i zakres komunikacyjny. Polszczyzna kresowa odgrywa tu różne role, w zależności od osób, które się nią posługują. Bardzo ważne jest zjawisko wielojęzyczności – wykorzystywania przez jednostkę lub grupę ludzi dwu i więcej języków w zależności od sytuacji komunikacyjnej.

Badane tereny zamieszkuje ludność polska, która obecnie jest mniejszością narodową. W Mościskach Polacy stanowią obecnie 36% mieszkańców miasta, w Sądowej Wiszni 25%, w Gródku Jagiellońskim 35%, w Rudkach 25%, w Samborze 23% [https://pl.wikipedia.org/wiki/Obwód_lwowski]. W obwodzie lwowskim znajduje się największe skupisko Polaków, którzy znają język polski i czynnie posługują się polszczyzną południowokresową na co dzień [*Polska diaspora...*]¹. Są to tereny przygraniczne, które przed II wojną światową należały do Polski, po wojnie znalazły się w granicach ZSRR, a od 1991 roku należą do Ukrainy. Przedstawiony materiał został pozyskany od mieszkających w badanych miejscowościach informatorów polskiego pochodzenia, którzy posługują się polszczyzną południowokresową w kontaktach domowych i sąsiedzkich. Są to nagrania (przeprowadzone swobodne rozmowy) z wcześniejszych badań polegających na zbieraniu materiału kresowego, ukierunkowane na pozyskanie podstawy do różnych celów badawczych. W ten sposób pozyskałam materiał od 420 osób, po 140 respondentów z każdego pokolenia². Większość materiału zebrałam drogą tradycyjnych zapisów bezpośrednio od informatorów. Utrwaliłam fonicznie wiele opowiadań, wspomnień czy rozmów związanych z konkretnymi pracami gospodarskimi. Zebrany materiał leksykalny poddałam interpretacji semantycznej i formalnej. W poniższych analizach przedstawię synchroniczny

¹ Należy podkreślić, że rzeczywista liczba osób, które identyfikują się z narodowością polską, jest dużo większa. Oficjalne wyniki są zaniżone ze względu na brak wystarczających środków na przeprowadzenie spisu w sposób jakościowy.

² Przedziały pokoleniowe podaję według koncepcji Jerzego Sierociuka [2003, s. 134]: 1) urodzeni przed rokiem 1920; 2) urodzeni w latach 1921–1945; 3) urodzeni w latach 1946–1970; 4) urodzeni w latach 1971–1995; 5) urodzeni po 1996 roku. Tu brałam pod uwagę tylko trzy pokolenia: urodzonych w latach 1921–1945, urodzonych w latach 1946–1970 i urodzonych w latach 1971–1995. W badaniach wzięli udział mieszkańcy polskojęzyczni, nie brałam pod uwagę studentów studiujących w Polsce.

opis wyrazów, a materiał pogrupuję według poszczególnych formantów, określając jednocześnie charakter gramatyczny podstaw słowotwórczych omawianych formacji. Zabieg ten pozwala na uwypuklenie asocjacji wyrazu motywowanego z wyrazem motywującym w płaszczyźnie synchronicznej. Zaznaczam, że omawiam tu tylko niewielką liczbę formantów, zwłaszcza produktywnych, i ich funkcję, gdyż wchodzą one w zakres tworzenia różnych kategorii słowotwórczych.

Znaczenie polskiej mniejszości narodowej na Ukrainie jest istotne ze względu historycznego i kulturowego, z uwagi na historyczną i geograficzną bliskość obu nacji oraz wpływy kulturowe Polaków na Ukrainie w przeszłości.

Wpływy ukraińskie sięgają również gwar polskich na pograniczu Polski, są one najstarsze, najliczniejsze i dotyczą wszystkich działów gramatyki. Ograniczony zakres używania języka polskiego powoduje, że polszczyzna kresowa ma status kodu środowiskowo-rodzinnego. Bliskie pokrewieństwo między tymi językami sprzyja powstawaniu licznych interferencji. Do języka mówiących wprowadzane są cechy języka ukraińskiego, w mniejszym stopniu rosyjskiego, które systemowo występują u wszystkich mówiących. Włączanie tych cech do systemu rodzimego odbywało się w ciągu wielowiekowego kontaktu z ukraińskim otoczeniem językowym.

Przymiotniki są ważnym elementem w językowym opisie świata. Pełniąc prymarną funkcję składniową przydawki, nazywają cechy przedmiotów, odwołują się do charakterystycznych czynności, wskazują na czas lub miejsce związane z przedmiotem lub zjawiskiem, pokazują relacje do przedmiotów i zjawisk oraz modyfikację cechy przypisanej do podstawy (przymiotniki odprzymiotnikowe). Połączenia przymiotnikowo-rzeczownikowe odzwierciedlają nasze skojarzenia w języku.

Przymiotnik, służący w mowie wyrażaniu kategorii – określaniu cech i wartościowaniu, nie był jeszcze przedmiotem osobnego studium w polszczyźnie południowokresowej. Dlatego moim celem jest wypełnienie tej luki przez przedstawienie wybranych zagadnień leksykalnych na przykładzie materiału z kilku miejscowości obwodu lwowskiego. Uwzględnienie czynnika wieku pozwala poczynić kilka uwag socjolingwistycznych i ukazać wewnętrzne zróżnicowanie badanego języka oraz zmiany w nim zachodzące.

W ostatnich latach pojawiło się wiele opracowań na temat metodologii opisu słowotwórstwa gwarowego i trudności z tym związanych. Jednak brakuje jeszcze jego syntetycznego ujęcia w tej płaszczyźnie języka. W pracach dotyczących słowotwórstwa polszczyzny najszerzej zajmowano się rzeczownikami. Dorobek dialektologii polskiej dotyczący opracowań słowotwórczych i leksykalnych przymiotników w gwarach polskich należy uznać za skromny i niewystarczający.

Jednym z pierwszych jest opracowanie Kazimierza Nitscha, w którym autor na podstawie rozważań historycznojęzykowych nt. *innego* i jego wariantów formuluje wnioski o ich zróżnicowaniu geograficznym.

Prezentacja i analiza materiału z zakresu słowotwórstwa gwarowego była przeprowadzana rozmaicie – w postaci przeglądu formantów gwarowych – jak u Mieczysława Szymczaka [1961] i Tadeusza Malca [1976] lub z podziałem na kategorie słowotwórcze – jak w monografiach Romana Laskowskiego [1966; 1971] czy Stefana Warchoła [1967]. Podobny charakter mają prace Marii Jędrzejewskiej i Zdzisława Stiebera [1951, s. 155–158] czy Mariana Kucaly [1955, s. 8–26]. Jadwiga Chłudzińska [1956, s. 21–27] na materiale gwarowym Warmii i Mazur dokonała klasyfikacji fleksyjno-syntaktycznej przymiotników. Alfred Zaręba [1957, s. 165–171], rozważając teoretycznie problem zróżnicowania geograficznego słowotwórstwa, kładł nacisk przede wszystkim na czynniki formalne. Jego zdaniem różnice w budowie wyrazów polegają na różnorodności afiksów i typów słowotwórczych, sygnalizował też możliwość odrębności podstaw słowotwórczych. Mieczysław Karaś [1964, s. 153–162] wykorzystał materiał Mariana Kucaly z Więciórki Myślenickiej i uznał, że słowotwórstwo gwarowe nie jest typowym elementem wyróżniania i różnicowania, gdyż jest systemem niejednolitym i wielowarstwowym.

W latach siedemdziesiątych XX wieku Władysław Cyran [1977] opublikował syntezę słowotwórstwa gwar polskich. Jest to najpełniejsze opracowanie polskiego słowotwórstwa gwarowego, obejmujące cały polski obszar dialektalny. Kolejne lata XX wieku przyniosły nowe ujęcie słowotwórstwa gwarowego – derywaty uzyskiwano na podstawie badań kwestionariuszowych (pod kierunkiem Witolda Doroszewskiego), następnie mapowano poszczególne zjawiska. Prace Anny Kowalskiej [1975; 1979] i Jadwigi Symoni-Sułkowskiej [1972] przyniosły pewne zmiany metodologiczne – głównym celem stał się nie tylko przegląd formacji istniejących w gwarach, ale i odtworzenie procesu derywacji, dotarcie do genezy poszczególnych jednostek. Nowe ujęcie problematyki słowotwórczej w gwarach zaproponował Jerzy Sierociuk [1996], który na podstawie szczegółowych badań kwestionariuszowych wykazał funkcjonowanie jednej kategorii w zwartym kompleksie gwarowym. Istnieje jeszcze szereg innych opracowań dotyczących wybranych obszarów dialektalnych.

Do najważniejszych propozycji badawczych poruszanych w artykułach z ostatnich lat należą:

- 1) kwestia mapowania zjawisk słowotwórczych, a w związku z tym problem opracowania odpowiednich kwestionariuszy;

2) postulat wypracowania swoistych rozwiązań metodologicznych do opisu słowotwórstwa gwarowego;

3) plan syntetycznego opracowania polskiego słowotwórstwa gwarowego – z jednej strony według części mowy, z drugiej według obszarów dialektalnych.

Jak widać, temat przymiotnika zasługuje na szersze opracowanie.

Zjawiska słowotwórcze w polszczyźnie południowokresowej również nie doczekały się dotąd obszerniejszej publikacji. Uwagi o słowotwórstwie rozproszone są w nielicznych artykułach, we fragmentach monografii poszczególnych gwar polskich, pracach o języku pisarzy kresowych. Szczegółowo zajmowano się rzeczownikami, o wiele mniej przymiotnikami. Więcej opracowań odnosi się do problematyki słowotwórczej polszczyzny północnokresowej [np. Dubicka, 1986; Dwilewicz, 1997; Karaś, 2002; Zielińska, 2002]. Polszczyznę południowokresową zajmowali się: Zofia Kurzowa [1983], zespół Pracowni Polszczyzny Kresowej Instytutu Języka Polskiego Polskiej Akademii Nauk pod kierunkiem Janusza Riegera, Katarzyna Czarnecka (liczne opracowania, głównie o czasowniku i rzeczowniku w gwarach polskich na Ukrainie [szerzej: Czarnecka, 2014; 2016]) oraz autorka niniejszego artykułu [Kostecka-Sadowa, 2008; 2013; 2015].

We wszystkich dialektach polskich podstawowe znaczenie ma derywacja sufiksalna. Z punktu widzenia systemu słowotwórczego istotna jest stosunkowo niewielka liczba formantów. Są to przeważnie formanty proste lub składające się z afiksów prostych, o szerokiej dystrybucji, dużym stopniu żywotności, tj. tworzące dużą liczbę formacji, produktywne, rozpowszechnione w poszczególnych gwarach. W ich obrębie funkcjonuje znaczna liczba formantów i ich wariantów, w tym o liczącej się żywotności.

Gwary ukraińskie odcisnęły swoje piętno na polszczyźnie południowokresowej również w postaci formacji odbiegających od stanu, jaki jest w polskim języku literackim. Analizując słowotwórstwo przymiotników w polszczyźnie południowokresowej, można stwierdzić, że nie znajdziemy tu nowych formantów, oprócz tych, które mają oparcie w systemie wschodniosłowiańskim. Większość przymiotników ma strukturę zgodną z polskim językiem literackim. Zgodność ta przejawia się nie tylko na płaszczyźnie formalnej, ale też w identycznych funkcjach znaczeniowych.

O ile w zakresie fonetyki, czy szerzej fonologii, daje się zaobserwować przeciwstawienie systemowe fonetyki gwarowej fonetyce języka ogólnego, o tyle w zakresie słowotwórstwa zauważyć można jedynie różnice jakościowe w stosunku do języka ogólnopolskiego. Brak tu bowiem formantów typowo gwarowych, mało też wiemy o ich geograficznym rozprzestrzenieniu czy funkcjonalności.

Uwagi te odnoszą się również do polszczyzny południowokresowej, która – jako polszczyzna pogranicza polsko-ukraińskiego – ma część formacji zgodnych z gwarami ukraińskimi oraz całym obszarem wschodniosłowiańskim.

W zgromadzonym materiale znalazły się formacje charakterystyczne dla polszczyzny potocznej lub zaliczane we współczesnych słownikach języka polskiego [SJPD; USJP] do przestarzałych, dawnych lub książkowych. Wiele z nich ma również formalne odpowiedniki w języku ukraińskim lub rosyjskim³. W niniejszych badaniach brano pod uwagę tylko formy gwarowe oraz takie, które w SJPD opatrzone są kwalifikatorami *daw.*, *przestarz.* lub notowane w innym znaczeniu.

Spośród zebranych przykładów poświadczone są formacje, które mają potwierdzenie w opracowaniach dotyczących gwar rdzennej Polski⁴.

W bazie derywatów znalazły się także formacje genetycznie obce – o ile można je było uznać za motywowane na gruncie polszczyzny południowokresowej. Nie zajmowałam się szerzej ani pochodzeniem, ani klasyfikacją poszczególnych zapożyczeń – za Krystyną Waszakową uznałam, że do derywatów synchronicznych można włączyć „[...] zapożyczenia właściwe, kalki, zapożyczenia semantyczne [...], jeśli tylko istnieją w tym samym języku odpowiednie wyrazy, które można uznać za ich podstawy słowotwórcze” [Waszakowa, 1992, s. 258]⁵, a także wyrazy, które zostały zaadaptowane do systemu słowotwórczego polszczyzny gwarowej, to znaczy, że można je uznać za podzielne słowotwórczo i motywowane na gruncie języka-biorcy [Waszakowa, 2005, s. 16]. Zapożyczanie tego typu konstrukcji nie napotyka w gwarach południowokresowych na przeszkodę, jest procesem swobodnym ze względu na pokrewieństwo języków i bilingwizm, a co za tym idzie – istnienie w obu językach jednostek zbieżnych formalnie, choć niekoniecznie tożsamyh semantycznie.

³ W celu zweryfikowania i ustalenia stopnia oraz zakresu funkcjonowania tych przymiotników w językach wschodniosłowiańskich posłużono się następującymi słownikami: *Słownikiem języka polskiego* pod redakcją Witolda Doroszewskiego [SJPD], *Słownikiem języka ukraińskiego* (Словник української мови) pod redakcją Iwana Biłodida [SUM]; *Słownikiem języka ukraińskiego* (Словарь української мови) Borysa Hrinchenki [Hrinchenko], *Słownikiem języka rosyjskiego* (Толковий словарь живого великорусского языка) Władimira Dala [Dal] oraz Siergieja Ożegowa [Ożegow], a także *Słownikiem gwar białoruskich* (Слоўнік беларускіх гаворак паўночна-заходняй Беларусі і яе пагранічча у пяці тамах) pod redakcją Józefy Mackiewicz [SBG].

⁴ Korzystałam z indeksu kartoteki *Słownika gwar polskich* [KSGP].

⁵ Stanowisko Bogdana Walczaka [1992, s. 232]: „Akt narodzin wyrazu (akt pojawienia się go w języku) musi być utożsamiany ze słowotwórczym aktem derywacji (w szerokim tego słowa znaczeniu). [...] Niezależnie od genetycznego charakteru podstawy akt słowotwórczy zamyka się zawsze w obrębie danego języka”.

Spór o synchroniczną lub diachroniczną analizę słowotwórczą materiału gwarowego wydaje się już rozstrzygnięty na korzyść synchronii w opisie⁶:

Ujęcie synchroniczne [...] pozwala na odniesienie rezultatów do znanych wyników w zakresie słowotwórstwa polszczyzny ogólnej i sprawia, że rezultaty opisów gwarowych są porównywalne, a podwójny wymiar opozycji prowadzi do ewentualnego wydobycia słowotwórczych wyznaczników gwarowych [Gala, 2000, s. 34].

Termin *formant zapożyczony* jest w publikacji pojęciem umownym – przytoczę tu słowa Bogdana Walczaka:

Właściwie nie istnieją formanty zapożyczone w ścisłym znaczeniu słowa „zapożyczony”: nie można zapożyczyć morfemu słowotwórczego. Zapożycza się wyrazy i tylko wyrazy. Dopiero po zapożyczeniu pewnej liczby wyrazów z określonym formantem [...] następuje – już całkowicie na gruncie języka zapożyczającego – proces wyabstrahowania (wydzielenia) tego morfemu i uruchomienia („uproduktywnienia”) go jako formantu (wciąż na wyłącznym gruncie języka zapożyczającego) [Walczak, 1992, s. 222–223].

Niżej przedstawiam sufiksy najbardziej produktywne i typowe w mowie badanych mieszkańców.

Oslabienie cechy wyraża derywat tworzony za pomocą złożonego sufiksu *-owaty* (używanego do tworzenia przymiotników o niepełnym zakresie intensywności). Formant ten tworzy derywaty wskazujące na mniejszy stopień natężenia cechy od podstawy przymiotnikowej i rzeczownikowej: *białowaty*, *bogatowaty*, *brudnowaty*, *chamowaty*, *chłodnowaty*, *chmarowaty*, *chmarnowaty*, *ciemnowaty*, *ciężkowaty*, *dawnowaty*, *durnowaty*, *długowaty*, *gluchowaty*, *karaczkowaty*, *prymchowaty*, *siniowaty*, *sinowaty*, *sirowaty*, *siwowaty*, *skucznowaty*, *suchowaty*, *sutulowaty*, *starowaty* itp. Co ciekawe, sufiks ten zachowuje ciągłą produktywność w trzech zbadanych przedziałach pokoleniowych. Świadczy to zapewne o stałym kontakcie z językiem ukraińskim, w którym występują formacje przymiotnikowe z tym formantem. Jest to jeden z najproduktywniejszych formantów na całym pograniczu wschodnim Polski [por. Buczyński, 1967, s. 229; Czyżewski, 1976, s. 112]. Formacje z sufiksem *-owaty* notowane są na Białostocczyźnie [Nowowiejski, 1989], Suwalszczyźnie [Zdancewicz, 1966; 1980], Lubelszczyźnie [Malec, 1976; Pelcowa, 2002a], Wileńszczyźnie [Dubicka, 1986; Kurzowa, 1993; Czarnecka, 2016, s. 369], znane są również polszczyźnie południowokresowej.

Formant *-awy* również wyraża niepełność cechy zawartej w podstawie, np.: *białawy* ‘nieco biały’, *bladawy* ‘nieco blade’, *cierpkawy* ‘nieco cierpki’, *kwaśnawy* ‘nieco kwaśny’, *słodkawy* ‘nieco słodki’, *żółtawy* ‘nieco żółty’ itp. Jest on również bardzo produktywny w mowie wszystkich badanych respondentów.

⁶ Zob. argumenty Władysława Cyrana [1981], Jerzego Reichana [1996], Jerzego Sierociuka [1996], Sławomira Gali [2000].

Poza tym przyrostek *-awy* występuje w przymiotnikach odrzeczownikowych i odczasownikowych z podstawą wschodniosłowiańską: *-awy*: *hykawy* ‘jąkający się’ (od ukr. *гукати, гукавка*, SUM⁷); *kuczerawy* ‘kręcony’ (od ukr. *кучери*, SUM *кучерявий*); *kulchawy*, *kulhawy* ‘kulawy’ (od ukr. *кульгати*, SUM *кульгавий*); (KSGP – białos. Kudz 159; Miłkowice-Maćki siem.); *rabocieniawy* 1. ‘pełen zmarszczek, fałd’, 2. ‘pstrokaty, piegowaty’ (od ukr. *работиння* ‘fale na wodzie’, SUM); *sepetlawy*, *szepetlawy* ‘sepleniący’ (od ukr. *шепелявити*, SUM *шепелявий*).

Formant *-asty* jest również dość produktywny w polszczyźnie południowokresowej, zwłaszcza w zakresie formacji odrzeczownikowych: *kandybiasty* ‘chudy jak szkapą’: *kandybiasty chłop* (SUM *кандиба*); *ceglasty*, *kańciasty*, *kraciasty*, *kwiaciasty*, *piegasty*, *szpiczasty*; w formacji odczasownikowej to: *wylupiasty* (*wylupiaste oczy*). Poświadczono tu również formacje z przyrostkiem *-asty*, które mają odpowiedniki z przyrostkiem *-aty*: *ceglaty*, *piegaty*, *szpiczaty*, *wylupiaty*, poza tym formant *-aty* zapisałam w następujących formacjach odrzeczownikowych: *czubaty*, *brzuchaty* itp. oraz z obcą podstawą *-aty*: *karakaty* ‘krzywonogi’ (SUM *каракатий, карачкуватий* ‘krzywonogi’); *karapaty* ‘piegowaty’: *gemba karapata*; *rabociniaty* 1. ‘pełen zmarszczek, fałd’, 2. ‘pstrokaty, piegowaty’: *rabociniaty chłopczyk* (SUM *работиння* ‘fale na wodzie’); *sorokaty* ‘pstrokaty’: *bluzka sorokata*, *ptaszek sorokaty*, *krowa sorokata* (SUM *сорокатий* dial. ‘rudy, pstrokaty’); *wołochaty* ‘włochaty’: *misiu wołochaty* (SUM *волохатий*). Do tej grupy należy również zleksykalizowany przymiotnik *zirkaty* ‘zezowaty’. Produktywność tego przyrostka jest powszechna u wszystkich badanych respondentów.

Odnótowałam ekspresywne przymiotniki stopnia natężenia w postaciach nieznanymi językowi ogólnopolskiemu, a poświadczonych jedynie w kilku polskich wsiach na Podlasiu [por. Gałecki, 1996, s. 100]. Są to formy *-ozny*: *grubiozny*, *wildżozny*, *-azny*: *grubijazny* ‘bardzo gruby’: *grubijazna baba*, *grubijazny chłop* (SGP – *łydy grubijazne* Degucie suw.); *szeroczazny* oraz *-ezny*: *szeroczezny*. Formy te są przejęte z gwar ukraińskich oraz ukraińskiego języka literackiego: *величезний*, *широчезний*. Na badanych terenach są one używane przez pokolenie średnie i młodsze. Utrzymywanie się tej kategorii przymiotników, fonetycznie przystosowanych do systemu języka polskiego, świadczy o znaczącej sile ekspansji ukraińskich formacji.

Intensyfikację cechy wyraża również forma *trocha wielga koszula*, powszechnie używana przez wszystkich respondentów.

⁷ W nawiasach podaję podstawę wyrazu, poświadczoną w *Słowniku języka ukraińskiego* [SUM] lub też identyczny odpowiednik w tym języku.

Sufiks **-uszczy**, nadający specjalne zabarwienie emocjonalne, jest powszechny w języku rosyjskim. Występuje w formach imiesłowowych: *boduszczycy* ‘bodący’, *bojuszczycy* ‘bojący się’, *boluszczycy* ‘bolący’, *chudzuszczycy* ‘bardzo chudy’, *chwaluszczycy* ‘lubiący się chwalić’, *ciekuszczycy* ‘ciekący’, *dbajuszczycy* ‘pilny, troskliwy’, *gojuszczycy* ‘gojący’, *grabuszczycy* ‘żywy, energiczny’, *gryzuszczycy* ‘gryzący’, *kipiuszczycy* ‘kipiący’, *koluszczycy* ‘kolący, kłujący’, *lepiuszczycy* ‘lepki, kleisty’, *pachniuszczycy* ‘pachnący’, *piekuszczycy* ‘piekący’, *roboczuszczycy* ‘bardzo pracowity’, *stercuszczycy* ‘sterczący’ itp. oraz w przymiotniku *żywuszczycy* ‘żywotny, też energiczny’. Najczęściej jest on używany w mowie średniego pokolenia w charakterze ekspresywnym, rzadziej u najstarszych informatorów, sporadycznie zaś u najmłodszych. Mieczysław Buczyński [1967, s. 235] w gwarze wsi Huszcza w powiecie białskim naliczył 15 takich przykładów, natomiast Feliks Czyżewski [1976, s. 112] w tymże powiecie zgromadził 6 takich jednostek. O wiele więcej przykładów znajdziemy w powiecie suwalskim, gdzie są one tworzone pod wpływem języka białoruskiego [Zdancewicz, 1966, s. 239].

Typowe dla polszczyzny południowokresowej są również derywaty ekspresywne tworzone za pomocą sufiksów: **-eńki**, **-ińki**, **-uni**, **-usi**. Są to derywaty odprzymiotnikowe, w większości wspólnotematowe, a co ważne – niemal wszystkie realizują tę samą funkcję gradacyjno-ekspresywną. Niżej podaję po kilka przykładów:

1) przyrostek **-uni**: przymiotniki tworzone za jego pomocą są dodatnio zabarwione uczuciowo, pieszczotliwe, jednocześnie zwiększa on stopień natężenia cechy: *biedniuni*, *choruni*, *dobruni*, *ładniuni*, *maluni*, *miękun*, *miluni*, *żółciuni*;

2) formant **-eńki** tworzy *intensiva* przymiotnikowe o znaczeniu pieszczotliwym: *biedneńki*, *biednieńki* ‘ekspr. biedny’, *blaheńki* ‘mało istotny’, *choreńki* ‘ekspr. chory’, *ciemnieńki* ‘nieco ciemny’, *cienieńki* ‘ekspr. cienki’, *dobreńki* ‘ekspr. dobry’, *maleńki* ‘bardzo mały’, *miękieńki* ‘bardzo miękki’, *mieleńki* ‘ekspr. miły’, *rodnieńki* ‘ekspr. rodzony’, *sinieńki* ‘ekspr. niebieski’, *siweńki* ‘ekspr. siwy’, *sucheńki* ‘ekspr. suchy’, *złocieńki* ‘ekspr. złoty’;

3) formant **-usi**: *biedniusi* ‘ekspr. biedny’, *cieniusi* ‘ekspr. cienki’, *dobrusi* ‘ekspr. dobry’, *malusi* ‘ekspr. mały’, *milusi* ‘ekspr. miły’, *rodniusi* ‘ekspr. rodzony’, *suchusi* ‘ekspr. suchy’;

4) formant **-ińki**: *milińki* ‘miły’.

Przytoczone przykłady pokazują, że ta sama podstawa przymiotnikowa bardzo często wchodzi w kontakt z wieloma formantami, które intensyfikują cechę przymiotnika. Przedstawione *intensiva* przymiotnikowe są również typowe dla gwar północnokresowych [Czarnecka, 2016, s. 369, 371].

Jeśli chodzi o przymiotniki dzierżawcze, to sufiks **-aczy** jest charakterystyczny dla gwar kresowych, zarówno północno-, jak i południowo-wschodnich [Dubicka, 1986, s. 77], na północy pod wpływem białoruskim, na południu ukraińskim. Tworzy on formacje przymiotnikowe o znaczeniu posesywnym od nazw zwierząt: *cielaczy* ‘cielęcy’, *gęsiaczy* ‘gęsi’, *kaczaczy* ‘kaczy’, *kociaczy* ‘koci’, *krowiaczy* ‘krowi’, *myszaczy* ‘mysi’, *prosiaczy* ‘prosięcy’, *psiaczy* ‘psi’, *świniaczy* ‘świni’, *wroniaczy* ‘wroni’, w tym od rdzeni obcych: *sobaczy*. Formant ten jest powszechny w mowie średniego i młodszego pokolenia. Nie występuje u najstarszych badanych respondentów.

W mowie najstarszych informatorów występują przymiotniki dzierżawcze z sufiksem **-ęcy**: *krowięcy*, *kurzęcy*, *kocięcy* – są one utworzone od rzeczowników *krowa*, *kura*, *kot*, a nie jak w języku ogólnopolskim, por. *cielę* – *cielęcy*. Formacje na **-ęcy** nie są tu raczej wynikiem rodzimego rozwoju analogicznego, powstały prawdopodobnie dzięki kontaktom językowym polsko-ukraińskim, gdyż zarówno w gwarach ukraińskich, jak i w ukraińskim języku literackim występują przymiotniki tego typu.

Tę samą kategorię derywatów tworzy sufiks **-iny**, który jest również pochodzenia wschodniosłowiańskiego [Dubicka, 1986, s. 77; Kurzowa, 2007, s. 39; Czarnecka, 2016, s. 372]: *maminy*, *córczyny*. Formanty **-aczy**, **-ęcy** oraz **-iny/-yny** występują w odrzeczownikowych przymiotnikach neutralnych w miejscu ogólnopolskich przyrostków **-i** lub **-ski**; czasem obocznie *krowiaczy* // *krowiny*.

Sufiks **-owy** tworzy przymiotniki odrzeczownikowe przynależnościowe, własnościowe i podobieństwa: *kotowy* ‘koci’, *psowy* ‘psi’, *tatowy*, określa również właściwości rzeczy, roślin, przedmiotów czy pojęć abstrakcyjnych, np.: *budniowy* ‘powszedni, codzienny’, *dwusortowy* ‘dwurodzajowy’, *tolkowy* ‘poukładany’, *wsiowy*, *miastowy*.

Stopniowanie jest kategorią gramatyczną właściwą przymiotnikom jakościowym, polega na rozróżnianiu form stopnia równego, wyższego i najwyższego w przymiotnikach. Stopniowanie względne polega na porównywaniu stopnia intensywności cechy przedmiotu lub sytuacji z intensywnością tej samej cechy innego przedmiotu lub sytuacji (*Ten cukier jest słodszy od tamtego*) oraz na porównywaniu stopnia intensywności cechy przedmiotu lub sytuacji z cechą przedmiotu lub sytuacji w innym czasie (*Babcia teraz jest słabsza niż dawniej*). Zanotowałam syntetyczny sposób tworzenia stopnia wyższego – jego wykładnikami są sufiksy **-szy** oraz **-ejszy** dodawane do przymiotnika w stopniu równym: *starszy*, *młodszy*, *lepszy*. Często w polszczyźnie południowokresowej sufiks **-ejszy** wykazuje większą ekspansję, występuje po tematach supletywnych, np. *ciężejszy*, *gorącejjszy*, *źlejszy*. Szerszy niż w języku ogólnopolskim zakres występowania

tego sufiksu zanotowano w gwarach biłgorajskich [Mazur, 1978, s. 40–41] oraz w polskich gwarach na Ukrainie [Cechosz, 2001, s. 99]. W polszczyźnie tej, podobnie jak i w innych gwarach polskich na Ukrainie, występują zarówno formy syntetyczne z sufiksem *-szy*, *-ejszy*, jak i formy opisowe, tworzone przez dodanie do formy stopnia równego: *jeszcze gorzej zły*, *jeszcze szerszy*, *za stary*, powszechne w mowie wszystkich mieszkańców.

Stopień najwyższy tworzony jest zarówno w sposób syntetyczny, jak i analityczny. Oprócz ogólnopolskiego prefiksu *naj-* tworzącego formę przymiotnika w stopniu wyższym w polszczyźnie południowokresowej dodawany jest zaimek *sam*, *samo* do formy stopnia wyższego: *on samo mniejszy*, *samo lepszy*, *samo ładniejszy*. Taki typ jest prezentowany w mowie pokolenia młodszego i średniego pod dużym wpływem języka rosyjskiego.

W zakresie systemu słowotwórczego szczególną uwagę zwracają środki derywacyjne służące do wyrażania ekspresywności. W polszczyźnie południowokresowej w nieporównywalnie większym stopniu niż w języku ogólnym tworzone są tzw. *intensiva* przymiotnikowe. Ta sama podstawa przymiotnikowa może wchodzić w kontakt z wieloma formantami, które intensyfikują cechę przymiotnika. Występuje tu liczna grupa formacji z nacechowaniem ekspresywnym, uczuciowym. Ekspresywność ma w gwarze o wiele większy zakres niż w języku ogólnopolskim.

Przymiotniki zajmują mało miejsca w wypowiedziach informatorów, dość często funkcję komunikowania cechy pełnią zaimki *ten*, *taki*, *jakiś* czy zaimki dzierżawcze.

Analizowana próba ujawniła także różnice międzypokoleniowe – wpływy wschodniosłowiańskie (formanty obce oraz podstawy ruskie) ujawniają się w pokoleniu średnim i młodszym.

Zestawiając przymiotniki utworzone od różnych w stosunku do języka literackiego pierwiastków oraz formacje identyczne pod względem podstaw, lecz z innymi przyrostkami, można ustalić, że produktywne są formanty przymiotnikowe: *-owaty*, *-awy*, *-uszcz* itp. Swoim zasięgiem obejmują one również gwary polskie na wschodnim pograniczu Polski.

Analiza słowotwórcza przymiotników pokazuje, że słowotwórstwo gwarowe w zakresie przymiotników nie dysponuje formantami odmiennymi od polszczyzny literackiej, funkcje semantyczne formantów nie wykazują odrębności, pokrywają się na ogół ze znanymi nam z języka literackiego. Cechą typową dla polszczyzny jest inna produktywność i zakres występowania poszczególnych formantów, inna dystrybucja formantów *-owaty*, *-awy*, *-ejszy*. Produktywne w polszczyźnie kresowej przyrostki są zastępowane przez rozmaite przyrostki języka literackiego.

Polszczyzna południowokresowa stanowi system składający się z wielu warstw, w którym trzeba uwzględniać wpływ obcy oraz zróżnicowanie wiekowe użytkowników gwary, główny zaś trzon przymiotników stanowią formacje wspólne z językiem ogólnym.

ROZWIĄZANIA SKRÓTÓW

Skróty konwencjonalne

białos.	– białostocki (Białystok)
daw.	– dawny
ekspr.	– ekspresywny
przestarz.	– przestarzały
siem.	– siemiatycki (Siemiatycze)
suw.	– suwalski (Suwałki)
ukr.	– ukraiński

Słowniki

Dal	– DAL Władymyr, 1903–1909, <i>Tolkowij słowar' żywego wielikoruskiego jazyka</i> , t. I–IV, Izdanie knigoprodawca-typografa M.O. Wolfa, Sankt-Peterburg–Moskwa.
Hrinczenko	– HRINCZENKO BORYS, 1907–1909, <i>Słowar' ukrajins'koji mowy</i> , t. IV, Wydawnictwo Ukrajins'ke słowo, Kyjiw.
KSGP	– Kartoteka <i>Słownika gwar polskich</i> , http://rcin.org.pl/publication/37156 (dostęp: 21.10.2016).
Kudz	– REMBISZEWSKA Dorota Krystyna, 2007, <i>Słownik dialektu knyszyńskiego Czesława Kudzinowskiego</i> , Łomżyńskie Towarzystwo Naukowe im. Wagów, Łomża.
Ożegow	– OŻEGOW Siergiej, SZWEDOWA Natalja, red., 1992, <i>Tolkowij słowar' russkiego jazyka</i> , Mir i Obrazowanie, Moskwa.
SBG	– MACKIEWICZ Józefa, red., 1979–1986, <i>Słownik bielaruskich haworak naunczna-zachodniaj Bielarusi i jaje nahraniczczu</i> , t. I–V, Nawuka i technika, Minsk.
SGP	– <i>Słownik gwar polskich</i> , 1982–2007, oprac. przez Zakład Dialektologii Instytutu Języka Polskiego Polskiej Akademii Nauk w Krakowie, t. 1 pod kier. M. Karasia, t. 2–5 pod kier. J. Reichana, t. 6–7, pod kier. J. Okoniowej, Kraków.

- SJPD – DOROSZEWSKI Witold, red., 1958–1968, *Słownik języka polskiego*, t. 1–11, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa.
- SUM – BIŁODID Iwan, red., 1970–1980, *Słownik ukrajins'koji mowy*, Wydawnictwo Naukowa Dumka, Kyjiw, <http://lcorp.ulif.org.ua/dictua/> (dostęp: 10.07.2018).
- USJP – DUBISZ Stanisław, red., 2003, *Uniwersalny słownik języka polskiego*, t. 1–4, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.

BIBLIOGRAFIA

- BUCZYŃSKI Mieczysław, 1967, *Wschodniosłowiańskie wpływy językowe w gwarze wsi Huszcza powiat Biała Podlaska*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio F, Nauki Filozoficzne i Humanistyczne”, t. 22, s. 223–256.
- CECHOSZ Iwona, 2001, *Polska gwara Oleszkowiec na Podolu. Fleksja imienna i werbalna*, Wydawnictwo Naukowe DWN, Kraków.
- CHLUDZIŃSKA-ŚWIĄTECKA Jadwiga, 1956, *Przymiotniki w gwarach Warmii i Mazur (Uwagi słowotwórczo-semantyczne)*, „Poradnik Językowy”, z. 1, s. 21–27.
- CYRAN Władysław, 1977, *Tendencje słowotwórcze w gwarach polskich*, Łódzkie Towarzystwo Naukowe, Łódź.
- CYRAN Władysław, 1981, *Słowotwórstwo historyczne a słowotwórstwo współczesne i słowotwórstwo gwarowe*, „Rozprawy Komisji Językowej ŁTN”, t. XXVII, s. 23–28.
- CZARNECKA Katarzyna, 2014, *Słowotwórstwo gwar polskich na Ukrainie. Czasownik*, Wydawnictwo Libron, Kraków.
- CZARNECKA Katarzyna, 2016, *Podobieństwa i różnice w zakresie słowotwórstwa między gwarową polszczyzną północno- i południowokresową*, „Linguistica Copernicana”, t. 13, s. 365–377.
- CZYŻEWSKI Feliks, 1976, *Gwara (morfologia i składnia) osady Łomazy*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio F, Humaniora”, t. 31, s. 357–370.
- DUBICKA Barbara, 1986, *Niektóre odrębności słowotwórcze polszczyzny wileńskiej*, w: J. Rieger, red., *Studia nad polszczyzną kresową*, t. IV, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław–Warszawa–Kraków–Łódź, s. 71–80.
- DWILEWICZ Barbara, 1997, *Język mieszkańców wsi Bujwidze na Wileńszczyźnie*, Wydawnictwo DiG, Warszawa.
- GALA Sławomir, 2000, *Słowotwórstwo gwarowe a słowotwórstwo polszczyzny ogólnej*, „Rozprawy Komisji Językowej ŁTN”, t. XLV, s. 28–36.

- GALECKI Zygmunt, 1996, *Z metodologii badań polsko-ukraińskiego pogranicza językowego na Podlasiu (o dawnej granicy etnicznej i językowej)*, w: B. Dunaj, J. Reichan, red., *Studia dialektologiczne I*, Wydawnictwo Instytutu Języka Polskiego Polskiej Akademii Nauk, Kraków, s. 97–103.
- JĘDRZEJEWSKA Maria, STIEBER Zdzisław, 1951, *Przedrostki stopnia najwyższego na- i naj- w dawnej polszczyźnie i w dzisiejszych gwarach*, „Język Polski”, R. 31, s. 77–85.
- KARAŚ Halina, 2002, *Gwary polskie na Kowieńszczyźnie*, Wydawnictwo Auśra, Warszawa–Puńsk.
- KARAŚ Mieczysław, 1964, *Z problematyki słowotwórstwa gwarowego (Formacje przymiotnikowe)*, „Prace Filologiczne”, t. XVIII, cz. 3, s. 153–162.
- KOSTECKA-SADOWA Anna, 2008, *Słownictwo gwar polskich w Mościskach i wsiach okolicznych*, w: J. Rieger, red., *Słownictwo kresowe: studia i materiały*, Wydawnictwo DiG, Warszawa, s. 113–260.
- KOSTECKA-SADOWA Anna, 2013, *Wybrane tendencje słowotwórcze w polszczyźnie południowokresowej na przykładzie Mościsk i okolic*, „Socjolingwistyka”, t. 27, s. 153–161.
- KOSTECKA-SADOWA Anna, 2015, *Tendencje słowotwórcze w polszczyźnie południowokresowej Drohobycza*, w: R. Dźwigoł, I. Steczko, red. nauk., *Dialog z tradycją*, t. III: *Język – komunikacja – kultura*, Collegium Columbinum, Kraków, s. 435–444.
- KOWALSKA Anna, 1975, 1979, *Zróżnicowanie słowotwórcze gwar Mazowsza i Podlasia. Rzeczownik*, t. 1: *Atlas*, cz. 1: *Mapy 1–100*, cz. 2: *Wykazy i komentarze do map 1–100*, t. 2: *Atlas*, cz. 1: *Mapy 101–200*, cz. 2: *Wykazy i komentarze do map 101–200*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław.
- KUCAŁA Marian, 1955, *Znaczenie i zasięg przymiotników na -ni (przedni, letni)*, „Język Polski”, R. 35, s. 8–26.
- KURZOWA Zofia, 1983, *Polszczyzna Lwowa i kresów południowo-wschodnich do 1939 roku*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa–Kraków.
- KURZOWA Zofia, 1993, *Język polski Wileńszczyzny i Kresów północno-wschodnich XVI–XX w.*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa–Kraków.
- KURZOWA Zofia, 2007, *Z przeszłości i teraźniejszości języka polskiego. Prace językoznawcze*, t. 4, Wydawnictwo Universitas, Kraków.
- LASKOWSKI Roman, 1966, *Derywacja rzeczowników w dialektach laskich. Część I: Abstracta, collectiva, deminutiva, augmentativa*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław.

- LASKOWSKI Roman, 1971, *Derywacja rzeczowników w dialektach laskich. Rzeczowniki z formatem w funkcji przedmiotowej*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław.
- MALEC Tadeusz, 1976, *Budowa słowotwórcza rzeczowników i przymiotników w gwarze wsi Rachanie pod Tomaszowem Lubelskim*, „Prace Językoznawcze PAN”, t. 79, s. 1–140.
- MAZUR Jan, 1978, *Gwary okolic Biłgoraja. Cz. II. Fleksja*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk.
- NOWOWIEJSKI Bogusław, 1989, *Mowa mieszkańców Sokółki w woj. białostockim*, w: B. Falińska, red., *Poliszczyna północno-wschodnia. Metodologia badań językowych*, Instytut Języka Polskiego Polskiej Akademii Nauk, Wrocław, s. 87–96.
- PELCOWA Halina, 2002a, *Dialektologia wobec wyzwań XXI wieku*, w: S. Gala, red., *Dialektologia jako dziedzina językoznawstwa i przedmiot dydaktyki*, Łódzkie Towarzystwo Naukowe, Łódź, s. 383–392.
- Polska diaspora na świecie (dane szacunkowe za 2007 r.)*, http://wspolnotapolska.org.pl/polonia_w_liczbach.html (dostęp: 10.07.2018).
- REICHAN Jerzy, 1996, *Problem syntetycznego ujęcia polskiego słowotwórstwa gwarowego. Zarys koncepcji*, w: B. Dunaj, J. Reichan, red., *Studia dialektologiczne I*, Wydawnictwo Instytutu Języka Polskiego Polskiej Akademii Nauk, Kraków, s. 191–195.
- SIEROCIUK Jerzy, 1996, *Wybrane problemy metodologii badań i opisu słowotwórstwa gwarowego*, w: B. Dunaj, J. Reichan, red., *Studia dialektologiczne I*, Wydawnictwo Instytutu Języka Polskiego Polskiej Akademii Nauk, Kraków, s. 197–205.
- SIEROCIUK Jerzy, 2003, *Założenia metodologiczne badań języka wsi*, „Poznańskie Spotkania Językoznawcze”, t. XI, s. 131–136.
- SYMONI-SUŁKOWSKA Jadwiga, 1972, *Zróżnicowanie słowotwórcze i leksykalne nazw z zakresu transportu i komunikacji w gwarach polskich*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław.
- SZYMCZAK Mieczysław, 1961, *Gwara Domaniewka i wsi okolicznych w pow. łęczyckim*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław.
- WALCZAK Bogdan, 1992, *Granica między jednostkami leksykalnymi rodzimymi i obcego pochodzenia*, w: A. Markowski, red., *Opisać słowa. Materiały ogólnopolskiej sesji naukowej w rocznicę śmierci Profesor Danuty Buttler „Teoretyczne i metodologiczne zagadnienia leksykologii” Warszawa 4–5 marca 1992 r.*, Dom Wydawniczy i Handlowy „ELIPSA”, Warszawa, s. 217–242.

- WARCHOŁ Stefan, 1967, *Gwary dawnej Ziemi Stężyckiej*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław.
- WASZAKOWA Krystyna, 1992, *Zapożyczenia jako przedmiot badań słowotwórstwa synchronicznego*, w: Z. Greń, red., *Z polskich studiów slawistycznych*, seria VIII „Językoznawstwo”, Wydawnictwo Energeia, Warszawa, s. 255–261.
- WASZAKOWA Krystyna, 2005, *Przejawy internacjonalizacji w słowotwórstwie współczesnej polszczyzny*, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa.
- ZARĘBA Alfred, 1957, *Uwagi o geografii słowotwórczej*, „Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego”, t. XVI, s. 165–174.
- ZDANCEWICZ Tadeusz, 1966, *Wpływy białoruskie w polskich gwarach pod Sejnami*, Poznańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk, Poznań.
- ZDANCEWICZ Tadeusz, 1980, *Mazurzące gwary suwalskie*, Poznańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk, Poznań.
- ZIELIŃSKA Anna, 2002, *Mniejszość polska na Litwie kowieńskiej. Studium socjolingwistyczne*, Slawistyczny Ośrodek Wydawniczy, Warszawa.

Anna Kostecka-Sadowa

UWAGI O SŁOWOTWÓRSTWIE PRZYMIOTNIKA
W POLSZCZYŹNIE POŁUDNIOWOKRESOWEJ
(NA PRZYKŁADZIE OBWODU LWOWSKIEGO)

Streszczenie

W artykule skupiono się na ukazaniu zjawisk związanych ze słowotwórstwem przymiotników w polszczyźnie południowokresowej. Podstawę materiałową analizy stanowią wyrazy rodzime i obcego pochodzenia, typowe dla polszczyzny kresowej. Omówiono sufiksy najbardziej produktywne i typowe w mowie badanych mieszkańców. Patrząc na system słowotwórczy, zwraca się uwagę na ekspresywność. Ta sama podstawa przymiotnikowa może wchodzić w kontakt z wieloma formantami, które intensyfikują cechę przymiotnika. Ekspresywność ma w gwarze o wiele większy zakres niż w języku ogólnopolskim.

Analizowana próba ujawniła także różnice międzypokoleniowe. Zestawiając przymiotniki utworzone od różnych w stosunku do języka literackiego pierwiastków oraz formacje identyczne pod względem podstaw, lecz z innymi przyrostkami, można ustalić, że produktywne są formanty przymiotnikowe *-owaty*, *-awy*, *-uszcz* itp., które swoim zasięgiem obejmują również gwary polskie na wschodnim pograniczu naszego kraju.

NOTES ON THE WORD-BUILDING OF ADJECTIVES
OF THE POLISH SOUTH BORDERLAND
(BASED ON THE EXAMPLE OF THE LVIV REGION)

Summary

In this article I will focus on the presentation of phenomena related to the word-building of adjectives in the Polish southern borderland. The material basis of the analysis are words of native and foreign origin, typical of Polish language of the borderland. I present the most productive and typical suffixes in the speech of the surveyed inhabitants. Looking at the word-building system, attention is drawn to an important feature which is expressiveness. The same adjective base may come into contact with many formants, which intensify the adjective attribute. Expressiveness has a much greater scope in the dialect than in the national language.

The sample also revealed inter-generational differences. Combining adjectives formed from elements different from the literary language and formations identical in terms of foundations, but with other suffixes, it can be established that adjective formations are productive: *-owaty*, *-awy*, *-uszczu*. These are also found in Polish dialects on the eastern border.